

Basel II Düzenlemeleri ve Bankalar

Aliřan BALTACI

DOI: [10.6084/m9.figshare.23535477](https://doi.org/10.6084/m9.figshare.23535477)

Mayıs 2008

 zet

Basel II düzenlemeleri, Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından bankaların daha güçlü bir sermaye yapısına sahip olmaları gerektiği düşüncesi ile hazırlanmış bir uygulamadır. Bankaların sermaye yapısının güçlendirilmesi yoluyla piyasalardaki finansal güvenilirlik ve istikrarın korunabileceği düşünülmektedir. Başka bir deyişle Basel II düzenlemelerinin ortaya çıkışında etkili olan temel faktörler bankacılık krizleri ile finansal krizlerdir. Her kriz ve her değişim risk ile beraber fırsatları da beraberinde getirmektedir. Bu makalede yeni düzenlemenin getirebileceği risk ve getirilere genel bir bakış getirmeye çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Basel, Basel II, Finansal yeterlilik, Risk derecelemesi, KOBİ, Bankacılık

Abstract

Basel Banking Committee has prepared Basel II regulations to realize banks have more substantial capital structures. By strengthening the capital structure of the banks, reliability, and stability for the economy can be obtained. In other words, the main reason for Basel II is the economic and banking crises. Every single crisis brings both opportunities and risks. This article looks at these opportunities and risks from the banking sector's perspective.

Key Words: Basel, Basel II, Financial sufficiency, Risk ranking, SME, Banking

Basel II Sistemi

Şüphesiz yeni düzenlemenin en temel sebebi, yaşanmış bankacılık krizleri ve bu krizlerin ekonomide sebep oldukları olumsuz gelişmelerdir. Uygulamanın ortaya çıkışındaki ana sebep olan, iyi bilinen bazı krizlerin ekonomiye etkileri ve aşağıdaki tabloda görülebilir.

ULKELEK	TARİH	KRİZİN MALİYETİ*	BATIK KREDİLERİN ORANI**
ABD	1984-1991	5-7	4
ARJANTIN	1980-1982-1985	13-55	9-30
BREZİLYA	1994-1996	4-10	9
ENDONEZYA	1994	2	-
FİLİPİNLER	1981-1987	3-4	-
FINLANDIYA	1991-1993	8-10	9
İSPANYA	1977-1985	15-17	-
İSVEÇ	1991-1993	4-5	11
JAPONYA	1990'lar	3	10
MALEZYA	1985-1988	5	33
MEKSIKA	1994-1995	12-15	11
NORVEÇ	1988-1992	4	9
SRI LANKA	1989-1993	9	35
ŞİLİ	1981-1985	19-41	16
TAYLAND	1983-1987	1	15
TÜRKİYE	1982-1985-1994- 1999-2000-2001	3-10-15-20	-
URUGUAY	1981-1984	31	15
VENEZUELLA	1980-1983-1994-1995	17	-

(*) Finansal sistemde yaşanan krizin yol açtığı mali kayıpların GSMH'ya % olarak oranı.

(**) Batık kredilerin toplam kredilere % olarak oranı.

Kaynak: Mehmet Başar, Basel II Düzenlemeleri ve KOBİ'ler, s. 9

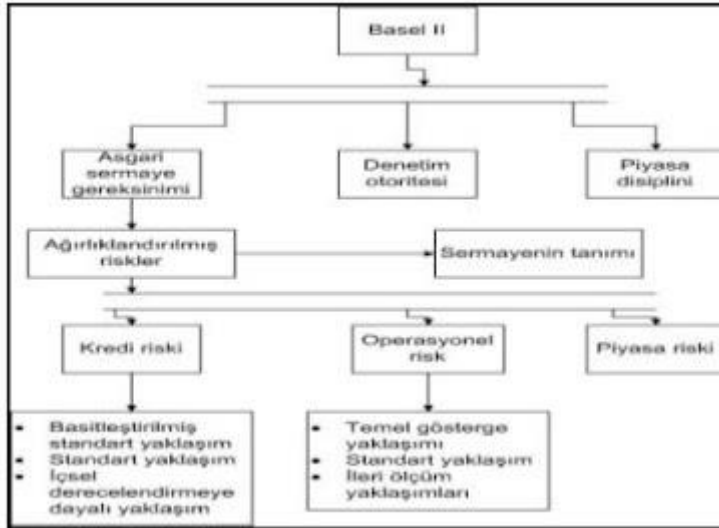
Yaşanan bu olumsuz gelişmelerin ardından Basel I'in bu krizlerin oluşumunda engelleyici etkisinin yetersiz kaldığı anlaşılmıştır. Hal böyle olunca yeni bir düzenleme ile hem bankaların risklerinin azaltılması hem de olası krizlerde ekonomiye olan yüklerinin azaltılması hedeflenmiştir. Bu yeni uzlaşa Basel II adıyla hayata geçirilmiştir.

Basel II düzenlemesi üç yapısal blok üzerine kurulmuştur. Bu bloklar; sermaye yeterliliği, denetim ve piyasa disiplini. Bankacılık sektörünü güçlendirmek amacı ile getirilen bu iki düzenlemenin KOBİ'ler açısından iki önemli sonuç doğuracağı beklenmektedir. Bu sonuçlardan birincisi, bankaların risk derecelendirmesine daha fazla önem

vererek, kredi kararlarını bu derecelendirme notları sonucunda oluşturacak olmaları, diğeri ise KOBİ'lerin taşıdıkları risk düzeyine bağlı olarak farklı fiyat seçenekleri ile ve farklı kredi koşulları ile karşılaşacak olmalarıdır.[1] Uzlaşımın bir önceki Basel I uzlaşımından farkı da bu aşamada ortaya çıkmaktadır. Zira Basel I prensiplerine göre bir bankanın bütün müşterilerine uyguladığı kredi riski kat sayısı aynı iken; Basel II'de her müşterinin risk katsayısı farklıdır.[2] Basel I uzlaşımında risk “Kredi riski”nden ibaretken, Basel II'de risk kavramına “Piyasa riski” ve “Operasyonel risk” kavramları da eklenmiştir. Bu durumda benzer büyüklükte kredi talebi olan, benzer sektörde faaliyet gösteren KOBİ'ler farklı faiz oranları ile banka kredileri kullanmak durumunda kalacaklardır. Bunun sebebi yeniden formüle edilen “Sermaye yeterlilik rasyosu”dur. Basel I'deki risk kavramına eklenen iki yeni değişkenle kurumlar için hesaplanacak sermaye yeterlilik rasyosu:

Özkaynak/Kredi riski (Basel I) + (Piyasa riski + operasyonel risk) (Basel II ile gelen değişkenlerdir)

Basel II, piyasa riski ve operasyonel riskin hesaplanması yöntemlerini tablo ile göstermek gerekirse:

Kaynak: McCauley N. Robert, Basel II and East Asian Economics, Presentation to Pacific Economic Cooperation Conference, s. 6

Basel II'de Sermaye Yeterliliğinin Belirlenmesi

Kredi Riski'nin Belirlenmesi

Basel II uyumunda Kredi Riski'nin belirlenmesinde; Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım, Standart Yaklaşım ve İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım olmak üzere üç yöntem kullanılır. Düzenlemeye göre toplam sermaye yeterlilik oranı öncesinde olduğu gibi %8'in altında olmamalıdır. Risk ağırlıklı varlıklar toplamı, piyasa ve operasyonel risk yükümlülüklerinin 12,5 (yani %8 asgari sermaye yeterlilik oranının tersi) ile çarpımı ile ulaşılan tutarın kredi riskine ilişkin ağırlıklı varlıklar toplamına eklenmesi ile bulunur[3].

Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım

Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım, Basel I uyumundaki düzenlemelerle tamamen aynıdır. Bu yaklaşımda bankalar müşteri ile bir araya gelerek yaptıkları görüşmeler neticesinde bir sonuca varmaktadırlar.

Standart Yaklaşım

Bu yaklaşımda bankalar kredilerini, Standart&Poors, Moody's vb. bağımsız derecelendirme kurumlarının düzenlediği risk aralıklarına göre tasnif etmektedirler.

İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım

Bu yaklaşımda her banka yetkili denetim otoritesinin onayına bağlı olarak kendi içsel derecelendirme sistemini kurar ve derecelendirmeyi buna göre yapar.

Basel II'de Operasyonel Risk'in Belirlenmesi

Basel komitesi operasyonel riski “uygun olmayan ya da işlemeyen iç süreçler, insanlar ve sistemler ya da dış etkenler nedeniyle ortaya çıkabilecek zarara uğrama riski” olarak tanımlamaktadır. [4]

Temel Gösterge Yaklaşımı

“Temel gösterge yaklaşımı, en basit ve uygulaması en kolay yöntem olmasına rağmen, risk yönetimi sistemleri hakkında bankalar arası herhangi bir ayırım gözetmediğinden, gelişmiş bankalar bu yöntemi kullanmama eğilimindedir. Bu yönetime göre, operasyonel risk için ayrılması gereken sermaye miktarı bankanın son üç yıllık brüt gelirleri ortalamasının %15'i kadardır. Burada tanımlanan brüt gelir, bankanın faiz gelirleri ve giderleri farkı ile faiz dışı gelirleri ve giderleri farkının farkına eşittir. Ancak brüt gelir hesaplanırken; provizyonlar, olağanüstü gelir/giderler ve menkul kıymet satışından doğan kar/zararlar dahil edilmez. Standart yöntemde; bankanın toplam brüt gelirleri sekiz farklı faaliyet koluna ayrıştırılır ve her faaliyet kolu %12-18 arasında değişen risk ağırlıkları ile çarpılarak toplanır. Gelişmiş ölçüm yaklaşımında ise, ayrıştırılmış her bir farklı faaliyet alanı için yedi farklı risk alanı belirlenir ve her bir farklı faaliyet alanının her bir farklı risk alanı, bankanın kendi geçmiş gözlemlerine dayalı ve önceden belirlenmiş bir risk ağırlığı ile çarpılıp toplanarak, operasyonel risk için sermaye gereksinimi hesaplanır”. [5]

Standart Yaklaşım

Standart yaklaşım, bankaların herhangi bir faaliyet alanına özgü özel bir göstergenin temel alınarak, bu göstergeye bağlı olarak her bir faaliyet alanı için ayrı sermaye ayrılması yaklaşımıdır. [6] Bu yaklaşımda:

“Operasyonel risk sermayesi = Faaliyet alanı başına düşen brüt gelir x β ”

olarak hesaplanır. β düzenleyici kurum tarafından hesaplanan bir yüzdendir. [7]

İleri Ölçüm Yaklaşımı

Diğer metotlara göre oldukça karmaşık bir yaklaşımdır. Geçmiş yıl verilerinin detaylı olarak derlenmesi, analiz edilmesi ve yorumlanması ile bankanın içsel riski tespit edilir. Diğer yaklaşımlara göre daha duyarlı ve geçerlidir.

Basel II Uzlaşısı ve KOBİ'lere Etkileri

KOBİ'ler ülke ekonomilerinin en önemli ve dinamik unsurlarıdır. DİE'nin 2002 yılında gerçekleştirdiği çalışmaya göre Türkiye'de faaliyet gösteren firmaların %99.89'unun KOBİ'dir. Türkiye'de genel istihdamın ise %64'ü KOBİ'ler tarafından karşılanmaktadır.

“KOBİ'ler pek çok zaman öz sermayelerinin zayıf olması nedeniyle finansal sorunlarla karşılaşmakta ve genellikle öz sermayeleri yetmediği takdirde ticari bankalara başvurumaktadırlar. BASEL II kapsamında bağımsız derecelendirme kuruluşları ile bankalar tarafından derecelendirmeye tabi tutulacak olan KOBİ'lerin değerlendirilecek olan özelliklerinin başında, sahip oldukları işletme sermayesi gelmektedir. Güçlü sermaye yapısına sahip ve derecelendirme notu yüksek olan KOBİ'lere bankalar tarafından verilecek kredilerin faizleri daha düşük olacaktır”. [8] Diğer taraftan KOBİ'ler tarafından kayıt altına alınmamış gelir ve giderlerin büyüklüğü, başka bir deyişle KOBİ'lere dair kayıt dışı ekonominin büyüklüğü konusunda net bir bilgi yoktur. Bu süreçte sermaye yapısı güçlü, kayıtları tutarlı ve göreceli olarak doğru olan KOBİ'ler diğerlerine göre banka kredisi kullanımında bir rekabet avantajına sahip olacaklardır.

Bu süreçte Ankara Ticaret Odası KOBİ'lere şu önerilerde bulunmaktadır:

- Kurumsallaşma
- Öz sermayenin güçlendirilmesi
- Yeterli net işletme sermayesinin oluşturulması
- Basel II ile gelen derecelendirme sistemlerinin KOBİ'lerce kabullenilmesi
- KOBİ'lerin kendi risklerini de kurum olarak ölçümlemeye başlamaları

- Kayıt dışı işlemlerin kayıt altına alınması
- Güçlü bir mali yapı oluşturulması ile iyi bir derece notu elde etmeye çalışılması
- Esas faaliyet alanlarında çalışmaları.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bankalara getirilen dereceleme zorunlulukları sebebi ile bankaların kredi portföylerinin, geçmişe göre farklılık göstereceği muhakkaktır. Kısa vadede yüksek riskli işletmelerin bankalarca önerilen faiz oranlarını kabul etmeme ihtimali göz önüne alındığında, krediler büyük ölçüde düşük riskli işletmelere sağlanacaktır. Bu durumda bankaların talep edebilecekleri faiz oranları da düşecektir. Düşük faizli kredi miktarının (ki kısa vadede miktar olarak bu da az olacaktır) yüksek faizli kredi miktarından fazla olması, bankaların faiz gelirlerinin düşmesine sebep olacaktır. Bu sebeple ilerleyen dönemlerde sermaye olarak küçük bankaların pazarlanabilir kredi miktarları da azalacaktır. Bertrand Rime'nin 2005 yılında yaptığı bir çalışmaya göre bu durumda bankalar da öz sermayelerine göre pazarlarını tekrar bölümlenmek durumunda kalabileceklerdir. Araştırmanın öngörüsü kredi riski yüksek borçluların küçük bankalara, kredi riski düşük kredi talep edenlerin ise büyük bankalara yönelecekleri yönündedir. Bunun sebebi içsel dereceleme yaklaşımı ile kredi talep edenlerin bankanın içsel derecelendirmesine tabi tutulacağından kredi risklerinin de farklılık gösterecek olmasıdır.

Diğer taraftan büyük bankaların %60'ının Basel II kriterlerine uyum için tahmini olarak 50 milyon dolardan daha fazla harcama yapması gerektiği ortaya çıkmıştır. [9]

Uzlaşımın bankalara bir diğer olası etkisi ise birleşmelerin artmasının olasılığıdır. Yeni düzenlemeye uyum sağlamak konusunda sermaye problemi çeken küçük bankaların, bu yatırımları yapmış büyük bankalar tarafından satın alınabileceği öngörülmektedir. [10]

Bütün bunlardan yola çıkarak; bankaların müşterilerini ve dolayısıyla pazarlarını yeniden tanımlamaları gerekliliği açıktır. Bunun dışında müşteri hizmetleri uygulamalarına müşterilerini Basel II uyumuna adapte edecek bir takım eğitim ve danışmanlık hizmetlerini de

eklemeleri faydalı bir uygulama olabilir. Bu hizmetler kapsamında özellikle; kurumsallaşma, şeffaflık, kayıtlı ekonomi vb. konularda müşteriler bilinçlendirilebilir. Böylece düzenlemeden müşterilerin daha az etkilenmesi, kredi risklerinin düşürülmesi ve kredi taleplerinden vazgeçmemeleri sağlanabilir. Bu uygulamalar pazarın daralmasına karşı bir önlem olarak da düşünülebilirler.

Bunların dışında bankaların ihtiyati davranmalarında da fayda vardır. Pazarın daralması durumunda ayakta kalabilmek ve kredi pazarlamaya devam edebilmek adına bu durum elzem görünmektedir.

KAYNAKÇA

- BAŞAR Mehmet; Basel II Düzenlemeleri ve KOBİ'ler; Anadolu Üniversitesi Yay.; 2007
- MCCAULEY N. Robert, Basel II and East Asian Economics, Presentation to Pacific Economic Cooperation Conference; 2006
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu; "Stratejik Plan" 2006-2008; SPK Yayınları
- Teker L. Dilek, Ülengin Burç; Bankacılıkta operasyonel risk ölçüm modellerinin Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bir bankaya uygulanması; İTÜ Dergisi/b Sosyal Bilimler Cilt:2 Sayı:1; 2005
- Teker Suat, Bolgün Evren, Akçay Barış; Banka Sermaye Yeterliliği: Basel II Standartlarının Bir Türk Bankasına Uygulanması; Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi Cilt:3 Sayı:12; Bahar 2005
- Ankara Ticaret Odası; Basel II "KOBİ'lerin Kredi Riski ve Derecelendirilmesi"; 2007; Yorum Yayınevi
- Intrater Marc; Basel II for Non-Basel II Banks; Bank Accounting&Finance; October 2004
- www.kobi.org.tr
- www.kobifinans.com.tr
- www.bddk.org.tr
- <http://www.hakanguclu.com/>

➤ www.pwc.com.tr

- [1] Başar Mehmet; Basel II Düzenlemeleri ve KOBİ'ler; Anadolu Üniversitesi Yayınları; 2007; s. 2
- [2] Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu; "Stratejik Plan" 2006-2008; SPK Yayınları; s. 18
- [3] Başar Mehmet; a.g.e.; s. 17
- [4] Teker L. Dilek, Ülengin Burç; Bankacılıkta operasyonel risk ölçüm modellerinin Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bir bankaya uygulanması; İTÜ Dergisi/b Sosyal Bilimler Cilt:2 Sayı:1; 2005; s. 14
- [5] Teker Suat, Bolgün Evren, Akçay Barış; Banka Sermaye Yeterliliği: Basel II Standartlarının Bir Türk Bankasına Uygulanması; Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi Cilt:3 Sayı:12; Bahar 2005; s. 16
- [6] Başar Mehmet; a.g.e.; s. 25
- [7] Ankara Ticaret Odası; Basel II "KOBİ'lerin Kredi Riski ve Derecelendirilmesi"; 2007; Yorum Yayınevi
- [8] Ankara Ticaret Odası; a.g.e.; s. 42
- [9] Intrater Marc; Basel II for Non-Basel II Banks; Bank Accounting&Finance; October 2004; s. 4
- [10] Intarer; a.g.e.; s. 4